

Вербалізація полярних емотивних концептів *LOVE – HATE* у британському художньому дискурсі XX ст.

У статті описано особливості вербалізації опозиції емотивних концептів *LOVE – HATE* у британському художньому дискурсі XX ст. Емотивні концепти *LOVE* та *HATE* репрезентують одну із ключових опозицій емоційної картини світу. Специфіку мовної об'єктивації цих концептів розглянуто в межах лінгвокогнітивної парадигми, яка дає змогу дослідити віддзеркалення емоцій у мові крізь призму людського сприйняття. Встановлено семантичні та частиномовні характеристики засобів вираження концептів *LOVE – HATE*.

Ключові слова: категорія емотивності, концепт, емотивний концепт, опозиція емотивних концептів, художній дискурс.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У фокусі пропонованого дослідження міститься категорія емотивності, яка активно студіюється в межах домінантної в сучасній лінгвістиці антропоцентричної парадигми. Відомо, що емоції є формою відображення навколишнього світу у свідомості людини. Поле емоцій, яке формується у ній, представлено емотивними концептами, що закріплені в мові.

На часі досліджуються різні аспекти лінгвістичної категорії емотивності. Доробки з концептуалізації емоційних явищ у мові в лінгвокогнітивному та зіставному аспектах представлені в роботах О. С. Сарбаш (див., наприклад, [20]) та ін. Вивчається емотивність тексту (В. І. Шаховський, С. В. Іонова, В. І. Карасик, О. Є. Філімонова) [21; 9; 10; 21]. Об'єктом аналізу постають окремі емотивні концепти, такі як *ТУГА* (М. О. Красавський, Є. В. Димитрова) [15; 7], *РАДІСТЬ* (Ю. Ю. Шамаєва, О. І. Кир'якова) [23; 13], *СТРАХ* (О. О. Борисов, Н. В. Кирилова) [3; 12], *СТРАХ* та *ПЕЧАЛЬ* (І. О. Волостних) [5], *ПОДИВ* (Н. В. Дорофієва) [8], *ЩАСТЯ* та *НЕЩАСТЯ* (І. Б. Русакова) [19], *ЩАСТЯ* та *БЛАЖЕНСТВО* (О. М. Михайленко) [16]. Концепт *ЛЮБОВ* розглядався в англійській мові (Г. А. Огаркова) [17], російській та іспанських мовах (С. Г. Воркачев) [6], у німецькій мові (Л. Є. Вільмс) [4], на матеріалі англомовних текстів рок- та поп-культури (Є. Є. Каштанова) [11]. Питанням про розуміння та вираження любові займалися Дж. Лакофф та М. Тьорнер [29]. З. Кьовечес запропонував модель розуміння любові у метафоричному аспекті носіями англійської мови [28].

Дослідження бінарної опозиції «любов – ненависть» здійснювала О. Л. Бессонова у межах оцінного тезаурусу англійської мови [2], О. Ю. Балашова у російській та американській свідомості [1]. Доробок продовжила Е. Р. Хутова, яка досліджує бінарну опозицію «любов – ненависть» у таких різномовних мовах, як російська, англійська та адигейська [22].

Актуальність цієї роботи зумовлена важливістю аналізу опозиції емотивних концептів *LOVE* та *HATE*, тому що вони є ключовими поняттями емоційної картини світу. Дослідження здійснюється в межах лінгвокогнітивної парадигми, яка дає змогу дослідити віддзеркалення емоцій у мові крізь призму людського сприйняття. **Об'єктом** нашого дослідження постає опозиція емотивних концептів *LOVE – HATE*. **Мета** статті – встановити особливості об'єктивації опозиції емотивних концептів *LOVE – HATE* у британському художньому дискурсі XX ст. Аналізуються семантичні, частиномовні особливості засобів вираження опозиції емотивних концептів *LOVE – HATE*.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз літератури за проблемою дослідження показав, що існують різні погляди на статус емоцій «любов» та «ненависть». Наприклад, М. Арнольд відносить їх до переліку базових концептів [25, с. 16]. Проте У. Джеймс та Дж. Уотсон вважають, що до низки базових емоцій належить лише любов [2, с. 83]. У нашій роботі, услід за М. Арнольд, відносимо ці емоції до базових. Звернемося до основних двох моделей використання терміна «любов»: 1) інтенсивне почуття сильної прихильності або симпатії, яке можна відчути до якої-небудь конкретної речі або людини; 2) стійке почуття до людини, яке викликає бажання бути з цією людиною та занепокоєння щастям та задоволенням цієї людини [2, с. 419]. Головним у цих визначеннях є те, що любов представлено як емоційний стан, що забарвлює усі взаємодії з коханою людиною чи улюбленою річчю. Прибічники психоаналітичної теорії (З. Фрейд, Дж. Грінберг) вважають любов емоційним станом, який визначається як протилежність ненависті та як такий, що підлягає сублімації або гальмуванню [25, с. 103].

Полярна емоція «ненависть» визначається як глибоке, тривале та інтенсивне почуття, що виражає злість та ворожість до людини, групи чи об'єкта. Почуття ненависті характеризуються бажанням завдати шкоди або болю об'єкту емоції чи почуттям задоволення від невдачі об'єкта [2, с. 505]. Існує думка, що причини ненависті можуть бути незначними та викликатися ззовні, тому є припущення про первісну потребу людини ненавидіти. Поняття любові та ненависті логічно й емоційно пов'язані в багатьох культурах, вони можуть розглядатися як певна єдність, що співіснує в людині. Нерідко одна людина ненавидить іншу, яку любить, але одне почуття не руйнує те, що створює інше, а просто співіснує з ним [24]. Таким чином, емоції любові та ненависті характеризуються стійкістю та тривалістю. Дискусійними є також питання щодо походження цих емоцій. Хоча ці почуття є протилежними, вони можуть суміщуватися в одному індивіді.

Корпус досліджуваного матеріалу складають лексичні одиниці, що є основними репрезентантами концептів *LOVE* та *HATE*, синонімами й антонімами імен концептів, лексеми, що увійшли до дериваційного поля концептів. До аналізу були залучені такі лексикографічні джерела, як «The Shorter Oxford English Dictionary», «Oxford Advanced Learners Dictionary», словники синонімів та антонімів «Chambers synonyms and antonyms», «Словарь антонимов современного английского языка» за редакцією В. Н. Комісарова. До корпусу емпіричного матеріалу увійшли також контексти із творів британського художнього дискурсу ХХ ст., у яких реалізуються досліджувані концепти.

Аналіз особливостей вербалізації мовних одиниць на позначення опозиції емотивних концептів *LOVE – HATE* передбачає застосування певної процедури в межах лінгвокогнітивного підходу, згідно з яким культура та мова є формами свідомості, що відображають діяльність людини, зокрема емоційну. На першому етапі дослідження із використанням лексикографічних джерел виявляємо семантичний обсяг концептів, що аналізуються, їхні синоніми, антоніми, а також лексичні одиниці, які є похідними від імен концептів та їхніх синонімічних й антонімічних полів. На другому етапі дослідження встановлюємо семантичні та частиномовні особливості засобів вербалізації полярних емотивних концептів *LOVE – HATE* в контекстах британського художнього дискурсу ХХ ст.

Аналіз імені концепту *LOVE* свідчить про те, що його семантичний простір містить такі ознаки: 1) a strong feeling of deep affection for sb/sth, especially a member of your family or a friend; 2) a strong feeling of affection for sb that you are sexually attracted to; 3) the strong feeling of enjoyment that sth gives you; 4) a person or an activity that you like very much; 5) a word used as a friendly name of addressing sb; 6) a score of zero in tennis [6; 7]. Синонімами імені концепту *LOVE* є 22 лексеми: *adoration, adulation, affection, amorousness, ardour, attachment, delight, devotion, enjoyment, fondness, friendship, inclination, infatuation, liking, passion, rapture, regard, soft spot, taste, tenderness, warmth, weakness*. До антонімічного ряду належать три лексеми: *detestation, hate, loathing* [4, с. 226; 1].

Концепт «ненависть» – *HATE* має вужчий семантичний обсяг, що налічує такі ознаки: 1) a very strong feeling of dislike for sb; 2) a person or thing that you hate [6; 7]. Синонімічний ряд концепту *hate* містить 12 лексичних одиниць: *abomination, animosity, antagonism, aversion, dislike, enmity, hate, hostility, ill-will, loathing, repugnance, revulsion*. Антонімічний ряд утворений двома: лексемами *love, like* [4, с. 172; 1].

Таким чином, семантичний обсяг концепту *LOVE* ширший за семантичний простір концепту *HATE*. Англomовна лінгвокультура характеризується домінуванням позитивної емоції над негативною, що відбивається в мовній картині світу.

Текстова частина корпусу емпіричного матеріалу дослідження містить 85 контекстів, у яких вербалізуються емотивні концепти *LOVE* та *HATE* (58 прикладів об'єктивації концепту *LOVE* і 27 прикладів репрезентації концепту *HATE*). Концепт *LOVE* вербалізується у такий спосіб:

1) емоційна дескрипція представлена переважно іменниками (16 контекстів). Дієслова, прикметники та прислівники не є найчисленнішими засобами репрезентації концепту *LOVE* (6, 5 та 2 контексти відповідно). Концепт реалізується також через мовну й контекстуальну антонімію. Наприклад: '*She spoke in a faint, sibilant ecstasy of fear and mother love*' (D. H. Lawrence «Odour of Chrysanthemums» [27]). У прикладі емоційної дескрипції маємо поєднання емоції слабкого свистячого нестямного страху та материнської любові перед обличчям смерті. '*The warm glow of health had returned to her face. (Or was it a glow of love?)*' (O. Stapledon «Arms out of hand») [27]. У цьому випадку емоційний опис любові реалізується за допомогою когнітивної метафори;

2) емоційний стан найчастіше реалізується дієсловами (12 контекстів) та іменниками (4 контексти). Наприклад: '*And I must have the courage to marry the woman I love*' (O. Stapledon «Arms out of hand») [27]; '*His surge of affection gave place to fear, and even to repugnance*' (O. Stapledon «Arms out of

hand») [27], де бачимо трансформацію метафори позитивної емоції 'affection' через негативну емоцію страху 'fear' у протилежну 'repugnance', що свідчить про зміну емоції;

3) емоційне ставлення найчастіше вербалізується іменниками, прикметниками й дієсловами. Наприклад, 'But when any so impressed itself he was courteous in accepting as in declining, he sought friendship with necessity, and as young lovers call their love fatal, so he turned fatality of life into his love' (O. Stapledon «A modern magician») [27];

4) суб'єкт емоції найчастіше є вираженим похідним іменником lover ('They have tempted our coupling lovers with filthy lore to prevent the sacred burden of motherhood, hoping thereby to thin our numbers') (O. Stapledon «East is west») [27], а також реалізується у словосполученні за допомогою прислівника lovely в атрибутивній функції ('So I laughed reassuringly and asked if they encountered the lovely being whom I was seeking') (O. Stapledon «A world of sound») [27];

5) емоційна дія репрезентована дієсловами та прислівником, що характеризує дію ('Since the killing of the robin they had occasionally met, and in his awkward and adolescent way he had tried to make love to her') (O. Stapledon «A modern magician») [27].

Аналіз мовних засобів, за допомогою яких вербалізуються емоції в художніх текстах, що вивчаються, дає змогу розширити семантичний обсяг концепту LOVE: любов до людини, любов до почутого, любов до побаченого, любов – фатальність, любов – фізичний потяг, шалена любов, материнська любов, любов, яка зводить із розуму, жадібна любов до об'єкта.

Концепт HATE вербалізується у такий спосіб:

1) емоційне ставлення представлено переважно дієсловами (вісім контекстів), рідше іменниками та дієприслівником (два та один відповідно). Наприклад, 'She heard him say 'I know you despise me, but you're making a big mistake' (O. Stapledon «A modern magician») [27];

2) емоційна дескрипція репрезентована найчастіше іменниками (п'ять контекстів), рідше дієсловами (три контексти) та прикметниками (два контексти). Наприклад, 'There was a rose pink glow in the East, as if no ill had never come out of that quarter; as if hate were never in this world' (O. Stapledon «The road to the Aide post») [27];

3) емоційний стан реалізується переважно іменниками та дієсловами на зразок: 'Through about this monologue the girl had listened intently torn between revulsion and fascination' (O. Stapledon «A modern magician») [27];

4) емоційна дія представлена дієсловами: 'Let such as live, live hate fast toward the Yellows, till all the coasts of Europe be purged of these slot-eyed commercers of the East: who suck and squander the natural wealth of our continent; who undo the native toughness of our bodies by teaching us their own soft life; who undo the strength of our souls by logiking that our holy Church is founded on lies, and that our Christ, like their own Buddha, prized gentleness above fortitude' (O. Stapledon «East is west») [27].

Як свідчить аналіз емпіричного матеріалу, у контексті, з одного боку, актуалізуються такі ознаки концепту HATE, як «ненависть до людини», «ненависть до об'єкту», а з іншого – семантичний обсяг концепту розширюється за рахунок ознаки «ненависть до війни».

Зроблені спостереження свідчать про кількісне превалювання контекстів, у яких репрезентовано емотивний концепт LOVE, що свідчить про позитивне світосприйняття представників британської лінгвокультури. У ході аналізу зафіксовано збіг чотирьох семантичних типів способів актуалізації емотивної опозиції концептів LOVE – HATE. Концепт LOVE може також відбивати уявлення про суб'єкт емоції. Найчастотнішим способом реалізації емотивного концепту LOVE є емоційна дескрипція, у той час як для концепту HATE найчастотнішим є семантичне емоційне ставлення. Найменш поширений спосіб мовного втілення цих концептів-опозицій є емоційна дія.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз засобів вербалізації емотивної опозиції концептів LOVE – HATE дає змогу дійти до таких висновків. Емотивний концепт LOVE характеризується більшою емотивною щільністю, ніж емотивний концепт HATE. Семантичний обсяг та синонімічний простір емотивного концепту LOVE є ширшим за семантичний обсяг концепту HATE. Обидва концепти співвідносяться з відповідними емоційними станами, ставленням, діями та дескрипціями. Концепт LOVE може також актуалізувати уявлення про суб'єкт емоції. Опозиція концептів LOVE та HATE вербалізується за допомогою різних лексичних (метафори, епітети, антитеза) засобів, а також різних комунікативних типів речення, окличних та питальних зокрема. Найбільш продуктивними засобами об'єктивації концепту LOVE виявилися іменники, а концепту HATE – дієслова. В опозиції емотивних концептів LOVE – HATE домінування позитивної емоції є характер-

ною рисою англомовної емоційної картини. Як перспективу подальшого вивчення концептуальних опозицій вбачаємо здійснення діахронічного аналізу особливостей репрезентації досліджуваної опозиції емотивних концептів *LOVE – HATE* у британському художньому дискурсі XIX – XXI ст.

Джерела та література

1. Балашова Е. Ю. Концепты любовь и ненависть в русском и американском языковых сознаниях : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Балашова Е. Ю. – Саратов, 2004. – 262 с.
2. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 361 с.
3. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх: лінгвокогнітивний аспект: (на матеріалі сучасної англомовної прози) : дис. ... канд. филол. наук: (10.02.04) / Борисов О. О. ; Житомир. держ. ун-т. – Житомир, 2005. – 252 с.
4. Вильмс Л. Е. Лингвокультурологическая специфика понятия «любовь» : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Л. Е. Вильмс. – Волгоград, 1997. – 25 с.
5. Волостных И. А. Эмоциональные концепты «страх» и «печаль» в русской и французской языковых картинах мира (лингвокультурологический аспект) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Волостных И. А. – Тамбов, 2007. – 137 с.
6. Воркачев С. Г. Культурно-языковая специфика концепта любви в русском и испанском языках: опыт этносемантического анализа // Язык и антропологические сущности / КубГУ ; отв. ред. Г. П. Немец. – Краснодар : Изд-во КубГУ, 1997. – С. 192–216.
7. Димитрова Е. В. Трансляция эмотивных смыслов русского концепта «тоска» во французскую лингвокультуру : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Димитрова Е. В. – Волгоград, 2001. – 17 с.
8. Дорофеева Н. В. Удивление как эмоциональный концепт : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Дорофеева Е. В. – Волгоград, 2002. – 19 с.
9. Ионова С. В. Эмотивность текста как лингвистическая проблема : дис. ... канд. филол. наук : (10.02.19) / Ионова С. В. – Волгоград, 1998. – 197 с.
10. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
11. Каштанова Е. Е. Лингвокультурологические основания русского концепта «любовь» : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Каштанова Е. Е. – Екатеринбург, 1997. – 231 с.
12. Кириллова Н. В. Концептуализация эмоции страха в разноструктурных языках (на материале русского, английского и чувашского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Кириллова Н. В. – Чебоксары, 2007. – 30 с.
13. Кирьякова О. И. Общие замечания о сходствах и различиях лексико-семантических полей концепта «радость» в английском и русском языках / О. И. Кирьякова // Языкознание и литературоведение в синхронии и диахронии и методика преподавания языка и литературы. – Тамбов : Грамота, 2007. – № 3. – Ч. 1. – С. 102–104.
14. Комиссаров В. Н. Словарь антонимов современного английского языка / В. Н. Комиссаров. – М. : Междунар. отношения, 1964. – 288 с.
15. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.
16. Михайленко О. М. Лингвоэтическая картина мира: концепты «счастье» и «блаженство» как семантические дуплеты : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Михайленко О. М. – Краснодар, 2006. – 27 с.
17. Огаркова Г. А. Вербалізація концепту *кохання* в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Огаркова Г. А. – К., 2005. – 20 с.
18. Ребер А. Большой толковый психологический словарь : пер. с англ. Т. 1 (А–О) / Артур Ребер. – М. : ООО «Издательство АСТ» ; «Вече», 2001. – 592 с.
19. Русакова И. Б. Концепты «счастье»-«несчастье» в лингвокультурном содержании русских пословиц : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Русакова И. Б. – М., 2007. – 24 с.
20. Сарбаш О. С. Семантика позитивної емотивної лексики: лінгвокогнітивний та лексикографічний аспекти (на матеріалі англійської, української та новогрецької мов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : (10.02.17) / Сарбаш О. С. ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 20 с.
21. Филимонова О. Е. Эмоциология текста: анализ репрезентаций эмоций в английском тексте : учеб. пособие / О. Е. Филимонова. – СПб. : ООО «Книжный Дом», 2007. – 448 с.

22. Хутова Э. Р. Бинарная оппозиция «любовь / ненависть» в разносистемных языках: лингвокультурологический аспект: на материале русского, английского и кабардино-черкесского языков: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / Хутова Э. Р. – Нальчик, 2008. – 184 с.
23. Шамаєва Ю. Ю. Когнітивна структура концепту РАДІСТЬ (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Шамаєва Ю. Ю. – Х., 2004. – 260 с.
24. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике / В. И. Шаховский // Вопр. психолингвистики. – 2009. – № 9. – С. 29–43.
25. Arnold M. B. Emotion and personality / M. B. Arnold. – N Y.: Columbia University Press, 1960. – 423 p.
26. Chambers synonyms and antonyms / Martin H. Manser. – Chambers: Chambers Harrap Publishers Ltd, 2004. – 424 p.
27. Free web books online [Electronic resource].: The University of Adelaide. – Mode of access: <http://ebooks.adelaide.edu.au>.
28. Kövecses Z. Emotion concepts // Z. Kövecses. – N Y.: Springer – Verlag, 1990. – 320 p.
29. Lakoff G. More than cool reason: A field guide to poetic metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago: Chicago University Press, 1989. – 237 p.
30. Oxford Advanced Learners Dictionary. – 8th Ed. – Generated by Dsl2Mobi –0,4.
31. The Shorter Oxford English Dictionary / C. Soanes, A. Stevenson. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 3804 p.

Малиненко Александра. Вербализация полярных эмотивных концептов LOVE – HATE в британском художественном дискурсе XX ст. В статье описаны особенности вербализации оппозиции эмотивных концептов LOVE – HATE в британском художественном дискурсе XX ст. Эмотивные концепты LOVE и HATE репрезентуют одну из ключевых оппозиций эмоциональной картины мира. Специфика языковой объективации этих концептов рассмотрена в рамках лингвокогнитивной парадигмы, которая позволяет исследовать отображение эмоций сквозь призму человеческого восприятия. Установлены семантические и частеречные характеристики средств вербализации концептов LOVE – HATE. Контексты с эмотивным концептом LOVE преобладают над контекстами с эмотивным концептом HATE. Анализ языкового материала позволил выявить сходства и отличия способов и средств вербализации оппозиции изучаемых эмотивных концептов, а также определить продуктивность различных частей речи в актуализации этих концептов в художественном дискурсе.

Ключевые слова: категория эмотивности, концепт, эмотивный концепт, оппозиция эмотивных концептов, художественный дискурс.

Malynenko Aleksandra. Verbalization of Polar Emotive Concepts LOVE – HATE in XX century British Literary Discourse. The article deals with the semantic and part-of-speech characteristics of emotive opposition of concepts LOVE – HATE verbalization in the British literary discourse in XX century. Emotive concepts LOVE and HATE are considered to be one of the key oppositions of emotional worldview. The verbal representation of the concepts in question is viewed within linguocognitive paradigm that enables to investigate the language reflection of emotions through an individual's perception. Semantic and part-of-speech distinctive features of the concepts LOVE – HATE verbalization means are analyzed. The contexts with the emotive concept LOVE prevail over the contexts with the emotive concept HATE. The convergences and the divergences of the semantic types verbalization means of the concepts under analysis are determined. The productivity of different language means in the concepts' actualization in the literary discourse is described.

Key words: category of emotivity, concept, emotive concept, opposition of emotive concepts, literary discourse.

Стаття надійшла до редколегії
06.03.2013 р.

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

Олена Маріна

Поетика меж у світлі поетичної парадоксальності

*Горизонт – це не застигла межа, а те,
що рухається разом із тобою і
запрошує до подальшого просування уперед.
(Х. – Г. Гадамер)*

Стаття присвячена окресленню поетики меж у світлі художньої категорії парадоксальності на матеріалі англomовної постмодерністської поезії. Поєднання визначених понять стає можливим на підґрунті виявлення у

© Маріна О., 2013